

Katarzyna SZLACHETKO*
Jakub SZLACHETKO**

SPOŁECZNE PRZESŁANKI ZOBOWIĄZANIA OSOBY UZALEŻNIONEJ OD ALKOHOLU DO PODDANIA SIĘ LECZENIU ODWYKOWEMU

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie tzw. społecznych przesłanek zobowiązania osoby uzależnionej do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego. Określone „narzędzie” walki z alkoholizmem może budzić wątpliwości ze względu na ochronę wolności osobistych uzależnionego. Z drugiej jednak strony ustawodawca przewiduje wyjątki od zasady dobrowolnego podejmowania leczenia odwykowego w celu ochrony najbliższego otoczenia osoby uzależnionej. Szczególne znaczenie ma zapewnienie ochrony członków rodziny osoby uzależnionej, którzy są bezpośrednio narażeni na negatywne konsekwencje jej uzależnienia od alkoholu. W artykule przeanalizowano treść poszczególnych społecznych przesłanek zobowiązania osoby uzależnionej do poddania się leczeniu odwykowemu, do których w obowiązującym stanie prawnym należą: powodowanie rozkładu życia rodzinnego, powodowanie demoralizacji małoletnich, uchylanie się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny oraz systematyczne zakłócanie spokoju lub porządku publicznego. Największa część rozważań została poświęcona przesłance „powodowania rozkładu życia rodzinnego”, która wymagała ustalenia

---

* **Dr Katarzyna Szlachetko** – adiunkt w Katedrze Prawa Administracyjnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego; radca prawny; redaktor naczelny periodyku *Metropolitan. Przegląd Naukowy*.

** **Dr Jakub Szlachetko** – adiunkt w Katedrze Geografii Społeczno-Ekonomicznej na Wydziale Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego; adwokat Rady Instytutu Metropolitalnego.

zakresu znaczeniowego pojęcia „rodziny” w rozumieniu ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W tym celu pomocniczo odwołano się do regulacji pojęcia „rodzina” w przepisach innych ustaw. Artykuł wieńczy podsumowanie, w którym uwzględniono aspekty proceduralne związane z wydaniem orzeczenia w sprawie zobowiązania osoby uzależnionej do poddania się leczeniu. W pracy uwzględniono dorobek nauki prawa oraz orzecznictwo sądowe z zakresu problematyki związanej z przymusowym leczeniem odwykowym.

Słowa kluczowe: uzależnienie od alkoholu, przymusowe leczenie odwykowe.

Uwagi ogólne

Nie budzi wątpliwości, że alkoholizm jest zjawiskiem wysoce szkodliwym, i to nie tylko z powodu destrukcyjnego wpływu na fizyczne oraz psychiczne zdrowie osoby uzależnionej, ale również ze względu na negatywne społeczne skutki uzależnienia. Zadania organów administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi stanowią przedmiot regulacji ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹. Zarówno organy administracji rządowej, jak i organy samorządu terytorialnego są zobowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działań na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, a także do wspierania działalności prowadzonej w tym zakresie przez organizacje społeczne i zakłady pracy².

Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.w.t.p.a. zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, w tym m.in. przez leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od alkoholu (pkt 5), zapobieganie negatywnym następstwom nadużywania alkoholu i ich usuwanie (pkt 6), przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (pkt 7)³. Wykładnia przepisów u.w.t.p.a. powinna uwzględniać, że od dnia jej wejścia w życie upłynął znaczny

---

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 487 ze zm., dalej również jako u.w.t.p.a.

² Zob. art. 1 ust. 1 u.w.t.p.a.

³ Zob. więcej A. Kubik, *Sprzedaż alkoholu przez Internet*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2015, nr 3, s. 2-8. Por. także W. Maciejko, *Instytucje pomocy społecznej*, Warszawa 2009, s. 183-194.

czas, w którym nastąpiła istotna zmiana stosunków ustrojowych oraz społecznych⁴. Uzależnienie od alkoholu nadal stanowi poważny problem społeczny, ale środki przeciwdziałania zjawiskom patologicznym wynikającym z alkoholizmu oraz środki usuwania następstw nadużywania alkoholu należy odnieść do bieżącego kontekstu sytuacyjnego⁵. Nadal ważnym instrumentem walki z alkoholizmem, poza działalnością profilaktyczną, jest obligatoryjne poddanie leczeniu osoby uzależnionej w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego.

Wymaga podkreślenia, że co do zasady osoba uzależniona samodzielnie decyduje o podjęciu leczenia odwykowego, o czym bezpośrednio stanowi art. 21 ust. 2 u.w.t.p.a., zgodnie z którym poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne, a wyjątki od tej zasady określa ustawa. Przywołaną regulację należy uznać za racjonalną. Po drugie, przymusowe leczenie jest sprawą kontrowersyjną, dlatego musi być szczególnie uzasadnione⁶. Zobowiązanie do takiego leczenia w sposób bardzo wyraźny dotyczy praw jednostki związanych z ochroną zdrowia, a także wolności wyboru co do poddania się lub zaniechania leczenia, nakładając bardzo istotne ograniczenia w tym zakresie⁷. Za wprowadzeniem wyjątków od zasady dobrowolności leczenia odwykowego przemawiają niekiedy względy społeczne, jeżeli przez nadużywanie alkoholu osoba uzależniona zagraża bezpieczeństwu otoczenia⁸. Na podstawie przepisów art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a. osoby uzależnione od alkoholu, które powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylają się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny albo

---

⁴ B. Jaworska-Dębska zwraca uwagę, że zmiany w zakresie ustroju politycznego i ekonomicznego państwa, a także zmiany ustroju administracji lokalnej związane z reaktywacją samorządu terytorialnego zdeterminowały liczne nowelizacje u.w.t.p.a., ale jednocześnie „te nowelizacje istotnie osłabiły jej spójność, spowodowały, że nie stanowi ona dziś aktu prawnego będącego wyrazem określonej idei spinającej całość”. Zob. więcej B. Jaworska-Dębska, w: *Wpływ przemian cywilizacyjnych na prawo administracyjne i administrację publiczną*, red. J. Zimmermann, P. Suwaj, Warszawa 2013, s. 819.

⁵ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 26 listopada 2009 r., III SA/Lu 337/09, LEX nr 584140.

⁶ Zob. m.in. B. Woronowicz, *Nie można leczyć wbrew woli pacjenta*, „Problemy alkoholizmu” 1992, nr 2, s. 3.

⁷ Postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 15 marca 2013 r., IV Ca 83/13, LEX nr 1622386.

⁸ M. Czarkowska, *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, LEX/el. Sąd Najwyższy zwraca jednak uwagę, że przymusowe leczenie przynosi również korzyści osobie uzależnionej, zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1986 r., III CZP 72/85, LEX nr 3203.

systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny mogą zostać zobowiązane do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego.

Warto podkreślić, że obecnie art. 26 ust. 1 u.w.t.p.a. stanowi o „zobowiązaniu do poddania się leczeniu”, podczas gdy w art. 13 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu była mowa wprost o leczeniu „przymusowym”⁹. Pomimo preredagowania regulacji dotyczącej obligatoryjnego leczenia odwykowego, w nauce prawa zwrócono uwagę, że w u.w.t.p.a. zachowano przymus leczenia odwykowego¹⁰. W każdym jednak przypadku zobowiązanie osoby uzależnionej od alkoholu do poddania się leczeniu ma charakter wyjątkowy. Ustawodawca dostrzega bowiem negatywny wpływ uzależnienia od alkoholu na osoby znajdujące się w najbliższym otoczeniu uzależnionego, a w szczególności na życie jego rodziny¹¹. Niemniej ze względu na doniosłe konsekwencje wymierzone w sferę wolności osobistej uzależnionego, wykładnia przepisów regulujących obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu powinna być ścisła, a wręcz – co podkreślają sądy – restrykcyjna¹².

Przesłanki skierowania osoby uzależnionej na przymusowe leczenie odwykowe mają charakter złożony¹³. Po pierwsze, w konkretnej sprawie musi zaistnieć tzw. przesłanka medyczna polegająca na stwierdzeniu uzależnienia od alkoholu. Ustalenie tej przesłanki wymaga, zgodnie z art. 24 ust. 1 u.w.t.p.a., wydania przez biegłego opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego. Tryb powoływania biegłych, sposób sporządzania opinii oraz warunki i sposób dokonywania badań niezbędnych do wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu są uregulowane w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2017 r. w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu¹⁴. Zgodnie z przepisem § 5 tego rozporządzenia, opinię w przedmiocie uzależnienia od alkoholu wydają wspólnie, po przeprowadzonych badaniach,

---

⁹ Dz.U., nr 69, poz. 434 ze zm.

¹⁰ B. Jaworska-Dębska, w: *Wpływ przemian cywilizacyjnych...*, s. 823.

¹¹ G. Zalas, w: *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Komentarz*, red. I. Skrzydło-Niżnik, G. Zalas, Zakamycze 2002, LEX/el.

¹² Zob. m.in. uchwała Pełnego Składu Izby cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1986 r., III CZP 72/85 (OSPikA z 1986 r., z. 9-10, poz. 180); wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 lipca 2006 r., K 43/05 (OTK-A 2006, Nr 7, poz. 78); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 241/07 (OSNC - ZD 2009, Nr A, poz. 1).

¹³ J. Ignaczewski, w: *Komentarz do spraw rodzinnych*, wyd. 2, red. J. Ignaczewski Warszawa 2014, s. 817.

¹⁴ Dz.U. z 2007 r., nr 250, poz. 1883 ze zm.

lekarz psychiatra i psycholog albo lekarz psychiatra i specjalista psychoterapii uzależnień (ust. 1). Badanie w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu biegli przeprowadzają wspólnie, każdy w zakresie swojej specjalności, w warunkach zapewniających bezpieczeństwo oraz ochronę dóbr osobistych osoby badanej (ust. 2). Po drugie, warunkiem koniecznym zobowiązania uzależnionego do podjęcia leczenia odwykowego jest stwierdzenie zaistnienia jednej z tzw. przesłanek społecznych. Takie określenie utrzymało się zarówno w nauce prawa, jak i w orzecznictwie, ponieważ określone przesłanki „odnoszą się nie do samego uzależnionego, lecz do mniejszej (rodzina) albo większej (np. sąsiedzi) społeczności, przy czym określone hipotezą art. 24 u.w.t.p.a. zachowania muszą pozostawać w związku z nadużywaniem alkoholu”¹⁵.

W obowiązującym stanie prawnym do społecznych przesłanek zobowiązania osoby uzależnionej do podjęcia leczenia odwykowego należą:

- powodowanie rozkładu życia rodzinnego;
- powodowanie demoralizacji małoletnich;
- uchylanie się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny;
- systematyczne zakłócanie spokoju lub porządku publicznego.

Regulacja społecznych przesłanek zobowiązania do leczenia odwykowego osoby uzależnionej jest niekiedy poddawana krytyce ze względu na ogólną zasadę, że leczenie powinno być podejmowane tylko z przyczyn zdrowotnych¹⁶.

Dwie z wymienionych przesłanek społecznych bezpośrednio dotyczą rodziny, tj. powodowanie rozkładu życia rodzinnego oraz uchylanie się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny. Zachowania polegające na demoralizacji małoletnich oraz systematycznym zakłócaniu spokoju lub porządku publicznego mogą być wymierzone zarówno w rodzinę, jak również w osoby spoza rodziny osoby uzależnionej. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 listopada 2012 r., III CSK 17/12 podkreśla, że stosowanie przymusowego leczenia osób uzależnionych od alkoholu leży przede wszystkim w interesie otoczenia alkoholika. Celem zastosowania tak restrykcyjnego środka jest bowiem usunięcie zagrożenia ze strony osoby uzależnionej w sferze życia rodzinnego oraz społecznego. Przepis art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a. nie może stanowić podstawy prawnej do umieszczenia uzależnionego w zakładzie leczenia odwykowego wyłącznie przez wzgląd na jego interes, jeżeli swoim zachowaniem nie wypełnia zarazem przesłanki społecznej¹⁷.

---

¹⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 241/07, LEX nr 361289.

¹⁶ Przykładowo B. Jaworska-Dębska, w: *Wpływ przemian cywilizacyjnych...*, s. 825.

¹⁷ LEX nr 1293962. Zob. również postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 241/07, (OSNC-ZD 2009/1/1); wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4

Warunkiem skierowania osoby uzależnionej na leczenie odwykowe jest łączne wystąpienie przesłanki medycznej oraz jednej z przesłanek społecznych związanych z negatywnymi zjawiskami, które stanowią konsekwencje uzależnienia od alkoholu¹⁸. Nawet stwierdzenie przez biegłego, że uczestnik postępowania wykazuje zespół zależności alkoholowej nie stanowi samoistnej przesłanki zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego. Oznacza to, że uzależnienie od alkoholu powinno być zarazem bezpośrednią przyczyną rozkładu życia rodzinnego, demoralizacji małoletnich, uchylania się od zaspokajania potrzeb rodziny, systematycznego zakłócania spokoju lub porządku publicznego¹⁹. Wykazanie istnienia przesłanek społecznych z reguły wymaga stwierdzenia powtarzającego się nagannego zachowania osoby uzależnionej. Zachowania o charakterze jednorazowym nie stanowią wystarczającego uzasadnienia do zastosowania tak drastycznego środka ingerencji w sferę wolności człowieka. W praktyce istotne jest określenie zakresu znaczeniowego poszczególnych przesłanek społecznych.

Powodowanie rozkładu życia rodzinnego

Ustawodawca przede wszystkim akcentuje konieczność zapewnienia ochrony rodzinie, która stanowi najbliższe otoczenie osoby uzależnionej i jest bezpośrednio narażona na jej destrukcyjne oddziaływanie²⁰. Przepisy u.w.t.p.a. nie definiują wprost czym jest „rozkład życia rodzinnego”, a określone pojęcie nie pojawia się również w regulacji ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy²¹. Pomocniczo można natomiast sięgnąć do znaczenia pojęcia „rozkład pożycia”, który zgodnie z art. 56 § 1 k.r.o. stanowi przesłankę rozwiązania małżeństwa przez rozwód. Ustawodawca zastrzega, że rozkład musi być w tym przypadku „zupełny i trwały”. Rozkład pożycia spełnia cechę trwałości, jeżeli ustały wszystkie więzi (duchowe, fizyczne i gospodarcze) łączące małżonków, a zupełny, jeżeli więzi te ustały na tyle dawno, że wedle zasad doświadczenia ży-

---

lipca 2006 r., K 43/05 (OTK-A 2006/7/78); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 1972 r., III CRN 222/72 (OSP i KA 1973/11/220); postanowienie Sądu Okręgowego w Rzeszowie z dnia 24 stycznia 2014 r., V Ca 163/14, LEX nr 1622293.

¹⁸ Przesłanki społeczne są od siebie niezależne, zob. J. Ignaczewski, w: *Komentarz do spraw rodzinnych...*, s. 818.

¹⁹ Postanowienie Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 23 października 2013 r., III CA 642/13, LEX nr 1622939.

²⁰ Zob. m.in. A. Jaworski, *Glosa do uchwały SN z dnia 11 września 2013 r., III CZP 52/13*, „Polski Proces Cywilny” 2015, nr 2, s. 247-257.

²¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 682 ze zm., dalej również jako k.r.o.

ciowego powrót małżonków do wspólnego pożycia nie nastąpi²². Podobnie należy rozumieć „rozkład życia rodzinnego” z zastrzeżeniem, że przesłanką merytoryczną orzeczenia obowiązku nie jest „trwałość” rozkładu życia rodzinnego, a ponadto nie jest uzasadnione zastosowanie przymusowego leczenia, jeżeli rozkład życia rodzinnego nastąpi już wcześniej²³. Rozkład życia rodzinnego w rozumieniu art. 24 u.w.t.p.a. polega na rozluźnieniu więzi uczuciowych oraz gospodarczych, które łączą normalnie funkcjonującą rodzinę.

Powszechnie rodzinę utożsamia się ze wspólnotą, którą tworzą osoby spokrewnione, spowinowacane, a niekiedy wyłącznie przynależące do określonego gospodarstwa domowego. Socjologicznie wyróżnia się dodatkowo tzw. rodziny małe (nuklearne) oraz rodziny duże (wielopokoleniowe)²⁴. W obowiązującym porządku prawnym nie ma uniwersalnej definicji „rodziny”²⁵. Regulacja konstytucyjna nie określa zakresu znaczeniowego tego pojęcia, ale gwarantuje rodzinie ochronę i opiekę (art. 18 Konstytucji) oraz prawo do pomocy ze strony państwa (art. 71 ust. 1 Konstytucji), przewiduje równouprawnienie kobiety i mężczyzny w życiu rodzinnym (art. 33 ust. 1 Konstytucji), a także statuuje obowiązek powiadomienia rodziny o pozbawieniu wolności jej członka (art. 41 ust. 2 Konstytucji). Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 kwietnia 2011 r., SK 62/08 podkreśla, że „brak definicji rodziny w Konstytucji, nawet w świetle dokonujących się przemian społecznych, nie skutkuje brakiem możliwości zrekonstruowania tego

---

²² Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 marca 2010 r., I ACa 51/10, LEX nr 1120376; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 października 1951 r., C 188/51, LEX nr 1120376.

²³ A. Partyk, *Rozkład życia rodzinnego przez nadużywanie alkoholu jako jedna ze społecznych przesłanek orzeczenia obowiązku leczenia odwykowego przeciwalkoholowego*, LEX 2015/el.

²⁴ J. F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne*, wyd. 5, Warszawa 2015, s. 27.

²⁵ Nt. prawnych definicji rodziny zob. m.in. K. Sterna-Zielińska, *Zakres semantyczny pojęcia rodzina w prawie polskim*, „Krytyka Prawa” 2016, nr 1, s. 99-117; M. Kosek, *Pojęcie rodziny, w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym i negatywne skutki jej redefinicji w wybranych aktach prawnych*, w: *W trosce o rodzinę. Księga pamiątkowa ku czci profesor Wandy Stojanowskiej*, red. M. Kosek, J. Słyk, Warszawa 2008, s. 229-248; M. Dobrowolski, *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Przegląd Sejmowy 1999, nr 4, s. 21-33; E. Wiśniowska, *Pojęcie rodziny w ustawodawstwie polskim*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo CLXXXVI, Wrocław 1990, s. 351-360; M. Arczewska, *Rodzina i kierunki polityki rodzinnej państwa w świetle przepisów prawa polskiego i międzynarodowego oraz dokumentów rządowych i samorządowych*, dostęp on-line: http://strategia.um.warszawa.pl/sites/default/files/rodzina_i_kierunki_polityki_rodzinnej_panstwa_w_swietle_przepisow_prawa.pdf.

pojęcia”. W przywołanym orzeczeniu Trybunał uzasadnia, że „w świetle przepisów konstytucyjnych za rodzinę należy uznać każdy trwały związek dwóch lub więcej osób, składający się z co najmniej jednej osoby dorosłej i dziecka, oparty na więzach emocjonalnych, prawnych, a przeważnie także i na więzach krwi”. Nie ma jednak uniwersalnego modelu rodziny, która może być „pełna”, w tym „wielodzietna” oraz „niepełna”. W ocenie Trybunału „pełna rodzina składa się z dwojga osób dorosłych pozostających we wspólnocie domowej i związanych więzami uczuciowymi oraz wychowywanego przez nie wspólnego dziecka (dzieci). Rodzinę niepełną tworzy natomiast jeden dorosły i wychowywane przez niego dziecko (dzieci)”. Co jednak istotne Trybunał zwraca uwagę w przywołanym wyroku, że „trudniejsze do zdefiniowania na gruncie Konstytucji są związki faktyczne, w ramach których wychowywane są dzieci. Nie obejmuje ich pojęcie małżeństwa. Z drugiej zaś strony nie jest wobec nich wyłączona ochrona płynąca z art. 71 ust. 1 Konstytucji”²⁶.

Regulacja k.r.o. również nie definiuje *expressis verbis* pojęcia „rodziny”. Przepis art. 23 k.r.o. stanowi jedynie, że małżonkowie są zobowiązani m.in. do „współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli”. Oznacza to, że bezpośrednim skutkiem zawarcia małżeństwa jest założenie nowej rodziny. Dodatkowo art. 27 k.r.o. przewiduje, że na małżonkach ciąży obowiązek „przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli”. Wykładnia przepisów k.r.o. prowadzi do wniosku, że rodzinę w rozumieniu tej regulacji prawnej tworzą sami małżonkowie, a także ich dzieci naturalne oraz przysposobione. Pewne wątpliwości dotyczą natomiast zakwalifikowania do rodziny w rozumieniu k.r.o. dzieci tylko jednego z małżonków. Co do zasady przyjmuje się, że takie dzieci również należą do rodziny w rozumieniu regulacji kodeksowej²⁷. Ustawodawca akcentuje zatem w k.r.o., że podstawą rodziny jest więź formalnoprawna osób pozostających w związku małżeńskim, co przesądza o wąskim rozumieniu tego pojęcia. Niekiedy jednak ustawodawca określa desygnaty rodziny na potrzeby konkretnego aktu normatywnego. Słusznie zwraca uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 kwietnia 2005 r., IV CK 648/04, że „można przyjąć, że w przeważającej większości akty prawne zaliczają do rodziny małżonków, ich dzieci wspólne, dzieci drugiego małżonka, dzieci przysposobione, przyjęte na wychowanie w ramach rodziny zastępczej, dzieci znajdujące się pod opieką (prawną), a niekiedy nawet dzieci obce przyjęte na wychowanie i utrzymanie, jeśli rodzice nie żyją lub nie mogą zapewnić im utrzymania albo też zostali pozbawieni lub ograniczeni we władzy rodzicielskiej”. W uzasadnieniu przywołanego orzeczenia, sąd wskazuje,

²⁶ LEX nr 824141.

²⁷ Zob. m.in. J. F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 28-29.

że definiowanie pojęcia „rodzina” wymaga uwzględnienia różnych kryteriów: pokrewieństwa, małżeństwa, przysposobienia, powinowactwa, rodziny zastępczej, a także pozostawania we wspólnym gospodarstwie domowym²⁸.

Współcześnie relacje rodzinne są na tyle skomplikowane, że ustalenie o czyje „życie rodzinne” chodzi w rozumieniu art. 24 u.w.t.p.a., wymaga w każdym przypadku indywidualnego podejścia. Ze względu na funkcje ochronne przepisów art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a., pojęcie rodziny w rozumieniu tej ustawy należy rozumieć szerzej niż wynika to z regulacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Trzeba przyjąć, że chodzi o życie osób, które łączą nie tylko specyficzne więzi uczuciowe (poczucie bliskości i wspólnoty), ale także gospodarcze i majątkowe²⁹. Nie chodzi jednak wyłącznie o więzi wynikające z pokrewieństwa oraz powinowactwa, ale również wynikające z więzi faktycznych. Z przywołanego wyżej art. 71 ust. 1 Konstytucji wynika, że państwo uwzględnia dobro rodziny m.in. w polityce społecznej, a prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych przysługuje rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej. Okoliczność nadużywania alkoholu przez członka rodziny, która powoduje rozkład życia rodzinnego niewątpliwie sprawia, że sytuacja społeczna określonej rodziny staje się „trudna”. W konkretnym przypadku może chodzić nie tylko o osoby, które łączy pokrewieństwo lub więzi formalnoprawne, ale również więzi społeczne (tzw. rodzina w ujęciu socjologicznym)³⁰. Biorąc pod uwagę cel przepisów art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a. można nawiązać do definicji rodziny określonej w art. 6 pkt 14 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej zgodnie, z którą „rodziną” są osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące³¹. Przywołana definicja legalna jest uznawana za nowatorską, ponieważ w takim ujęciu rodzinę stanowią również osoby tworzące związek partnerski, nawet będące tej samej płci³². Z kolei przepis

²⁸ LEX nr 150318.

²⁹ Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 maja 2004 r., K 8/03, LEX nr 112985.

³⁰ Zob. więcej A. Zielonacki, *Prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny*, w: *Prawa człowieka. Model prawny*, red. R. Wieruszewski, Wrocław 1991, s. 297.

³¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 ze zm., dalej również jako u.p.s.

³² B. Zyzda, *Pojęcie „rodziny” na gruncie ustawy o pomocy społecznej*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2017, nr 7, s. 42. Kazuistyczną regulację pojęcia „rodziny” przewiduje również przepis art. 3 pkt 16 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1952 ze zm.) pojęcie rodziny obejmuje odpowiednio następujących członków rodziny: małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25. rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub

art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie definiuje pojęcie „członka rodziny”, przez którego należy rozumieć „osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny³³, a także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą”³⁴. Przepis art. 115 § 11 k.k. stanowi, że osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Ustawodawca posługuje się również w niektórych regulacjach pojęciem „osoby bliskiej”³⁵. Stosunek „bliskości” niekoniecznie wynika z formalnej więzi prawnej, ale przede wszystkim z więzi o charakterze emocjonalnym³⁶.

Polski ustawodawca nie posługuje się bezpośrednio pojęciem „konkubinatu”, który jest powszechnie określany jako faktyczne pożycie kobiety i mężczyzny, analogiczne do małżonków (ponieważ pozbawione więzi o charakterze formalnoprawnym) oraz pojęciem „związku partnerskiego”, które określa niesformalizowane, trwałe pożycie dwóch osób tej samej bądź odmiennej płci³⁷.

Biorąc pod uwagę, że przepisy u.w.t.p.a. mają chronić najbliższe otoczenie osoby uzależnionej przed negatywnymi skutkami alkoholizmu, należy przyjąć, że w rozumieniu tej regulacji ustawowej chodzi o życie rodzinne osób wspólnie zamieszkujących i gospodarujących, które znalazły się w trudnej sytuacji społecznej. Nie jest bowiem celowe ograniczenie funkcji ochronnej regulacji u.w.t.p.a. do osób spokrewnionych bądź połączonych więziami prawnoformalnymi wskutek zawarcia małżeństwa. Ze względu na zmianę stosunków społecznych oraz

---

specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna, o którym mowa w ustawie z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (Dz.U. z 2016 r., poz. 162 i 972 oraz z 2017 r., poz. 1428); do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1952 ze zm.). Zob. również wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 20 grudnia 2016 r., III SA/Kr 1486/16, LEX nr 2181449.

³³ Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204, dalej również jako k.k.

³⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1390.

³⁵ Zob. przepisy art. 446 § 2 oraz art. 691 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 459 ze zm., dalej również jako k.c.); art. 261 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 155 ze zm., dalej jako k.p.c.).

³⁶ T. Smoczyński, w: *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze. Tom II*, wyd. 2, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 7.

³⁷ Zob. więcej M. Nazar, w: *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 982-992.

obyczajowości, wydaje się współcześnie uzasadnione wyróżnienie obok modelu prawnorodzinnego, także modelu rodziny opartego na stosunkach społecznych. Taki model rodziny opiera się na więzi społecznej łączącej członków rodziny szczególnie w zakresie utrzymywania oraz wychowywania³⁸. Oznacza to, że zakres znaczeniowy „rodziny” w rozumieniu u.w.t.p.a. jest szerszy niż znaczenie rodziny wynikające z regulacji konstytucyjnej oraz k.r.o. w tym sensie, że dotyczy życia osób, których nie muszą łączyć więzi pokrewieństwa lub prawnoformalne³⁹.

Dla wykładni przepisów art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a. kluczowe znaczenie ma ustalenie, czy w konkretnym przypadku chodzi o życie osób, które wspólnie dzielą lokal mieszkalny w sposób pozwalający stwierdzić, że koncentruje się w nim aktywność życiowa osób zamieszkujących⁴⁰. Pozostawanie we wspólnym gospodarstwie obejmuje różne okoliczności faktyczne, do których w szczególności należą:

- wspólne ponoszenie kosztów i opłat za mieszkanie;
- dysponowanie wspólnym dochodem z przeznaczeniem na zaspokojenie potrzeb życiowych (wspólne zarządzanie);
- sprawowanie wzajemnej opieki w czasie choroby,
- wykonywanie codziennych czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego (wzajemna współpraca w załatwianiu spraw związanych w prowadzeniem domu);
- zarobkowanie i pozostawanie w związku z tym na czyimś całkowitym lub częściowym utrzymaniu⁴¹.

Życie rodzinne obejmuje zarówno sferę materialną, jak również sferę uczuciową, która przejawia się we wzajemnych stosunkach osobistych pomiędzy członkami rodziny. W literaturze przedmiotu do podstawowych funkcji realizowanych przez rodzinę należą zaspokajanie potrzeb materialnych jej członków (tj. bytowych, kulturalnych i bezpieczeństwa), a także socjalizacja dzieci, zaspokajanie

---

³⁸ T. Smoczyński, w: *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 7.

³⁹ Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie z dnia 10 maja 2017 r., II SA/Lu 1129/16 wyjaśnia, że przez związek faktyczny należy rozumieć „codzienne współdziałanie osób zmierzające do lepszego zaspokojenia ich potrzeb bytowych, w tym mieszkaniowych, żywnościowych i polegających na zapewnieniu dochodu stanowiącego źródło utrzymania”, LEX nr 2315425. Zob. również wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 19 listopada 2015 r., II SA/Po 951/15, LEX nr 1947002.

⁴⁰ Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 25 lutego 2011 r., IV SA/Gl 559/10, LEX nr 752872.

⁴¹ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 31 sierpnia 2017 r., II SA/Gd 459/17, LEX nr 2354790, wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 24 maja 2011 r., II SA/Lu 207/11, LEX nr 1132313.

potrzeb emocjonalnych oraz kontrola zachowania osób tworzących daną rodzinę⁴². Powodowanie rozkładu życia rodzinnego oznacza zatem sytuację, w której więzi łączące normalnie funkcjonującą rodzinę ulegają rozluźnieniu w stopniu utrudniającym jej spełnianie wymienionych podstawowych funkcji⁴³. Okoliczności, które powodują rozkład życia rodzinnego stanowią w szczególności: stosowanie przemocy fizycznej i psychicznej wobec członków rodziny przez osobę uzależnioną, a także zaniedbywanie rodziny, odmawianie udzielenia pomocy⁴⁴.

Należy podkreślić, że przesłanką społeczną jest „powodowanie” rozkładu życia rodzinnego wskutek uzależnienia od alkoholu. Określona społeczna przesłanka nie zaistnieje, jeżeli doszło już do zupełnego i nieodwracalnego rozkładu życia rodzinnego, który w szczególności przejawia się w braku wzajemnego zainteresowania członków rodziny, w obojętności uczuciowej, czy wręcz w nastaniu wrogich stosunków⁴⁵. Sąd musi rozważyć, czy w konkretnym przypadku uzależnienie od alkoholu „jedynie” wpływa negatywnie na życie rodzinne, czy też powoduje jej rozkład. Skoro ustawodawca określa, że społeczną przesłanką jest „powodowanie rozkładu życia rodzinnego”, to sąd orzekający w sprawie musi wziąć pod uwagę, czy rozkład relacji rodzinnych następuje w dniu orzekania⁴⁶. Z tego względu istotne jest, żeby sąd orzekający w sprawie, wnikliwie badał, czy sytuacja faktyczna dotycząca rozkładu życia rodzinnego uległa zmianie w okresie od wszczęcia postępowania w sprawie skierowania na przymusowe leczenie odwykowe do momentu wydania orzeczenia. Przykładowo w orzecznictwie wskazano, że przesłanka społeczna polegająca na rozkładzie życia rodzinnego nie zaistnieje, jeżeli rozpad pożycia małżeńskiego dawno nastąpił, a dorosły syn osoby uzależnionej założył swoją rodzinę i mieszka w innej miejscowości. Takie okoliczności mogą negatywnie wpływać na rodzinę, co jednak nie jest równoznaczne z powodowaniem jej rozkładu⁴⁷.

---

⁴² B. Zyzda, *Pojęcie „rodziny” na gruncie ustawy o pomocy społecznej...*, s. 42. Zob. również P. Brudek, *Choroba alkoholowa jako czynnik dysfunkcjonalności rodziny*, w: *Rodzina w nurcie współczesnych przemian*, red. D. Krok, P. Landwójtowicz, Opole 2010, s. 309-325; W. Ratyński, *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*, t. 1, Warszawa 2003, s. 588.

⁴³ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 r. II CSK 828/14, LEX nr 1677170.

⁴⁴ Zob. również A. Partyk, *Rozkład życia rodzinnego...*, LEX 2015/el.

⁴⁵ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r. V CSK 241/07, LEX nr 361289.

⁴⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 roku, II CSK 828/14, LEX nr 1677170.

⁴⁷ Postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku, IV Ca 83/13, LEX nr 1622386.

Powodowanie demoralizacji małoletnich

Drugą ze społecznych przesłanek zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego jest powodowanie demoralizacji małoletnich. W celu ustalenia znaczenia tej przesłanki można pomocniczo sięgnąć do regulacji art. 4 § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, która przykładowo wymienia przejawy demoralizacji nieletnich, takie jak: naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych⁴⁸. Społeczną przesłanką zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego będzie zatem powodowanie przez osobę uzależnioną destrukcyjnego kształtowania się osobowości małoletniego, która cechuje się negatywnym nastawieniem wobec oczekiwań społecznych, np. jako syna (córkę), ucznia, uczestnika grupy rówieśniczej, uczestnika gry, zabawy lub innej imprezy, młodocianego pracownika, młodego obywatela⁴⁹.

Należy podkreślić, że demoralizacja oznacza pewną trwałą tendencję do naruszania norm, które są społecznie akceptowane. Chodzi przy tym o wielokrotne, a nie pojedyncze zachowanie odbiegające od przyjętych reguł moralnych⁵⁰. Powodowanie demoralizacji małoletnich jako społeczna przesłanka zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego może dotyczyć zarówno małoletnich członków rodziny (dzieci własnych lub wychowywanych przez osobę uzależnioną), jak również osób spoza rodziny osoby uzależnionej⁵¹.

---

⁴⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1654 ze zm., dalej również jako p.s.n.

⁴⁹ Por. T. Bojarski, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, wyd. V, WK 2016, LEX/el. Zob. również M. Kosek, W. Łazuga, *Prawne skutki przejawów demoralizacji nieletnich na podstawie badań aktów sądowych*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2005, nr. 5.2, s. 161.

⁵⁰ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 marca 2004 r., II Aka 531/03, LEX nr 142829.

⁵¹ Należy podkreślić, że w art. 24 u.w.t.p.a. jest mowa o demoralizacji „małoletniego”, podczas gdy art. 4 § 1 p.s.n. stanowi o demoralizacji „nieletniego”. Małoletnim w rozumieniu art. 10 k.c. jest osoba, która nie ukończyła 18 lat i nie zawarła małżeństwa. Z kolei nieletnim w rozumieniu art. 10 § 2 k.k. jest osoba, która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17. roku życia.

Uchylenie się od zaspokajania potrzeb rodziny

Redakcja przepisu art. 24 u.w.t.p.a. została znowelizowana z dniem 1 stycznia 2018 r. przez art. 2 pkt 8 ustawy z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz niektórych innych ustaw⁵². Dotychczasowa przesłanka „uchylania się od pracy” została zastąpiona przesłanką „uchylania się od zaspokajania potrzeb rodziny”. Ustalając treść obowiązku „zaspokajania potrzeb rodziny” należy odwołać się do regulacji art 27 k.r.o. i przyjąć, że może być realizowany w formie świadczeń materialnych na utrzymanie jej członków lub starań o wychowanie dzieci i prac we wspólnym gospodarstwie domowym⁵³.

Przepis art. 24 u.w.t.p.a. nie precyzuje o jakie konkretne potrzeby rodziny chodzi. Regulacja k.r.o. wyróżnia „zwykłe potrzeby rodziny”. Ze względu na zasadę restrykcyjnej wykładni art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a., należy przyjąć, że o brak zaspokajania właśnie takich potrzeb chodzi w przywołanych przepisach. Zwyczajne potrzeby mają charakter podstawowy, ponieważ bez ich zaspokojenia rodzina nie jest w stanie normalnie egzystować⁵⁴. Chodzi przede wszystkim o codzienne potrzeby, takie jak: zapewnienie mieszkania, żywności, odzieży poszczególnym członkom rodziny.

Zakłócanie spokoju i porządku publicznego

Do społecznych przesłanek zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego należą również systematyczne zakłócanie spokoju i porządku publicznego przez osobę uzależnioną. Określone zachowania mają charakter powtarzający się, a ich negatywne konsekwencje nie ograniczają się do „życia rodzinnego” osób uzależnionych. W tym przypadku chodzi o zachowania, które mogą przykładowo polegać na naruszeniu ciszy nocnej lub naruszeniu prawa własności przez zniszczenie rzeczy, przy założeniu, że będą one miały cechę powtarzalności⁵⁵. W praktyce trudno jednak wyobrazić sobie sytuację, że zakłócanie spokoju i porządku publicznego przez osobę uzależnioną nie wpływa negatywnie na życie jej rodziny.

---

⁵² Dz.U., poz. 2439.

⁵³ Por. J. F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 123.

⁵⁴ Tamże, s. 125.

⁵⁵ D. Lebowa, w: *Gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych*, red. D. Lebowa, W. Maciejko LexisNexis 2011, LEX/el.

Podsumowanie

Nałożenie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu ma charakter szczególny, dlatego orzeka o nim sąd rejonowy właściwy według miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, w postępowaniu nieprocesowym. Do złożenia wniosku o zobowiązanie do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego uprawnione zostały wyłącznie dwa podmioty: gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych⁵⁶ oraz prokurator. Uzależnienie od alkoholu bardzo często prowadzi do zachowywania się osoby uzależnionej w sposób powodujący rozkład życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylanie się od zaspokajania potrzeb rodziny albo systematyczne zakłócanie spokoju lub porządku publicznego. Niemniej, ze względu na szczególny charakter przymusowego leczenia wnioskodawca musi przedstawić w tym zakresie niebudzące wątpliwości dowody⁵⁷. Ciężar udowodnienia, że uczestnik postępowania nie tylko jest uzależniony od alkoholu w stopniu wymagającym leczenia, ale również, że istnieje co najmniej jedna z tzw. przesłanek społecznych, spoczywa odpowiednio na komisji lub prokuratorze⁵⁸.

Sąd orzekający w sprawie jest natomiast zobligowany do szczególnie wnikliwego badania zasadności wniosków o zastosowanie przymusowego leczenia odwykowego. Postępowanie przed sądem ma na celu ustalenie, czy w stosunku do osoby, której dotyczy, istnieją ustawowe przesłanki do poddania jej obowiązkowi leczenia, a w przypadku istnienia takich podstaw, czy leczenie to powinno mieć

---

⁵⁶ Gmina realizuje wymienione obowiązki za pośrednictwem gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, która w uzasadnionych przypadkach podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego. Zgodnie bowiem z art. 24 u.w.t.p.a., osoby, które w związku z nadużywaniem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylają się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny albo systematycznie zakłócają spójność lub porządek publiczny, kieruje się na badanie przez biegłego w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego. Na wskazane badanie kieruje komisja właściwa według miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, na jej wniosek lub z własnej inicjatywy. Zob. więcej R. Pruszkowski, *Obowiązki jednostki samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi*, „Finanse Komunalne” 2002, nr 2, s. 50-54.

⁵⁷ Postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 27 czerwca 2014 r., II Ca 411/14, LEX nr 16226.

⁵⁸ Zgodnie z przepisami art. 6 w zw. z art. 232 k.p.c. Zob. również postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 27 czerwca 2014 r., II Ca 411/14, LEX nr 1622621.

miejsce w stacjonarnym czy niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego⁵⁹. Niezwykle istotne jest określenie momentu wystąpienia przesłanek warunkujących zobowiązanie do poddania się obowiązkowemu leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego. W orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że zarówno przesłanki medyczne, jak i społeczne muszą łącznie wystąpić w chwili orzekania⁶⁰, przy czym „dzień orzekania” odnosi się zarówno do sądu pierwszej, jak i drugiej instancji⁶¹. Wydaje się zarazem, że okresowa poprawa zachowania osoby uzależnionej od alkoholu nie powinna „automatycznie” prowadzić do wniosku, że żądanie orzeczenia obowiązku leczenia odwykowego jest w danym przypadku nieuzasadnione.

Pomimo, że celem regulacji wynikającej z przepisów art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 u.w.t.p.a. jest ochrona prawna osób z najbliższego otoczenia uzależnionego, to jednak nie oznacza, że określonym podmiotom przysługuje prawo do sądu w przypadku odmowy orzeczenia o skierowaniu osoby uzależnionej na przymusowe leczenie odwykowe. Szczegółowo wyjaśnił to Trybunał Konstytucyjny w przywołanym już wyroku z dnia 4 lipca 2006 r., K 43/05, w którym wskazał, że prawo do sądu jako prawo osobiste przysługuje temu, kto ma być poddany przymusowemu leczeniu. Inne osoby, a w szczególności współmałżonek, dzieci, krewni, sąsiedzi, koledzy mogą mieć wielkie, czy wręcz dramatyczne problemy życiowe związane z zachowaniem osoby odmawiającej poddania się dobrowolnemu leczeniu odwykowemu, jednakże odmowa ta nie wpływa bezpośrednio na ich status prawny w taki sposób, by konieczne było jego określenie przez sąd⁶².

Bibliografia

Arczewska M., *Rodzina i kierunki polityki rodzinnej państwa w świetle przepisów prawa polskiego i międzynarodowego oraz dokumentów rządowych i samorządowych*, dostęp on-line: <http://strategia.um.warszawa.pl/sites/default/>

---

⁵⁹ Zob. więcej A. Partyk, *Istota postępowania o nałożenie obowiązku leczenia odwykowego przeciwalkoholowego*, LEX 2015/el.

⁶⁰ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r., III CSK 17/12, LEX nr 1293962.

⁶¹ Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 18 września 2015 r., I CSK 351/15, LEX nr 1936709. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2015 r., I CSK 351/15, LEX nr 1936709; postanowienie SN z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 828/14 LEX nr 1677170. Zob. również K. Markiewicz, *Moment właściwy dla oceny występowania przesłanek do orzeczenia o obowiązkowym leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego*, „Polski Proces Cywilny” 2013, nr 3, s. 400-407.

⁶² LEX nr 198667.

- files/rodzina_i_kierunki_polityki_rodzinnej_panstwa_w_swietle_przepisow_prawa.pdf.*
- Bojarski T., *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, wyd. V, WK 2016, LEX/el.
- Brudek P., *Choroba alkoholowa jako czynnik dysfunkcjonalności rodziny*, w: *Rodzina w nurcie współczesnych przemian*, red. D. Krok, P. Landwójtowicz, Opole 2010, s. 309-325.
- Czarkowska M., *Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet w rodzinie w praktyce organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innych instytucji*, LEX/el.
- Dobrowolski M., *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Przegąd Sejmowy 1999, nr 4.
- Jaworski A., w: *Glosa do uchwały SN z dnia 11 września 2013 r., III CZP 52/13*, „Polski Proces Cywilny” 2015, nr 2.
- Jaworska-Dębska B., w: *Wpływ przemian cywilizacyjnych na prawo administracyjne i administrację publiczną*, red. J. Zimmermann, P. Suwaj, Warszawa 2013.
- Komentarz do spraw rodzinnych*, wyd. 2, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2014.
- Kosek M., *Pojęcie rodziny w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym i negatywne skutki jej redefinicji w wybranych aktach prawnych*, w: *W trosce o rodzinę. Księga pamiątkowa ku czci profesor Wandy Stojanowskiej*, red. M. Kosek, J. Słyk, Warszawa 2008.
- Kosek M., W. Łazuga, *Prawne skutki przejawów demoralizacji nieletnich na podstawie badań aktów sądowych*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2005, nr. 5.2.
- Kubik A., *Sprzedaż alkoholu przez Internet*, „Przegąd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2015, nr 3.
- Lebowa D., *Gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych*, red. D. Lebowa, W. Maciejko, LexisNexis 2011, LEX/el.
- Maciejko W., *Instytucje pomocy społecznej*, Warszawa 2009.
- Markiewicz K., *Moment właściwy dla oceny występowania przesłanek do orzeczenia o obowiązkowym leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego*, „Polski Proces Cywilny” 2013, nr 3.
- Partyk A., *Rozkład życia rodzinnego przez nadużywanie alkoholu jako jedna ze społecznych przesłanek orzeczenia obowiązku leczenia odwykowego przeciwalkoholowego*, LEX 2015/el.
- Partyk A., *Istota postępowania o nałożenie obowiązku leczenia odwykowego przeciwalkoholowego*, LEX 2015/el.
- Pruszkowski R., *Obowiązki jednostki samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi*, „Finanse Komunalne” 2002, nr 2.
- Ratyński W., *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*, t. 1, Warszawa 2003, s. 588.

- Sterna-Zielińska K., *Zakres semantyczny pojęcia rodzina w prawie polskim*, „Krytyka Prawa” 2016, nr 1.
- Strzebinczyk J. F., *Prawo rodzinne*, wyd. 5, Warszawa 2015.
- System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze. Tom II*, wyd. 2, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014.
- Wiśniowska E., *Pojęcie rodziny w ustawodawstwie polskim*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo CLXXXVI, Wrocław 1990.
- Woronowicz B., *Nie można leczyć wbrew woli pacjenta*, „Problemy alkoholizmu” 1992, nr 2.
- Zalas G., w: *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Komentarz*, red. I. Skrzydło-Niżnik, G. Zalas, Zakamycze 2002, LEX/el.
- Zielonacki A., *Prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny*, w: *Prawa człowieka. Model prawny*, red. R. Wieruszewski, Wrocław 1991.
- Zyzda B., *Pojęcie „rodziny” na gruncie ustawy o pomocy społecznej*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2017, nr 7.

Katarzyna Borówka, Jakub Szlachetko: The social conditions of the compulsory detox treatment

Summary

The article is regarding issues associated with the social conditions of the compulsory detox treatment. These means are controversial because of limiting rights and freedom of person addicted to alcohol. On the other hand, exceptions to the principle of voluntary treatment are justified. The legislator ensures protection of the alcoholic's immediate environment. It is particularly important to protect the family of an addicted person. The authors analyze the meaning of each of the social conditions of the compulsory detox treatment. The article takes into account the views of doctrine and jurisdiction.

Keywords: *alcohol addiction, compulsory detox treatment.*